

ջալերեն կրօնքի և եկեղեցւոյ դէմ արտայայտուած այս իմաստակութիւնները : Պէտք է որ կրօնքը արհամարհուի հայ ժողովուրդի մտաւորական խաւերուն մէջ : Ազնիւ մտաւորականութեան մը հետ չի կրնար հաշտուիլ այդպիսի արհամարհանք մը :

Մայրենի եկեղեցին իրօք մայրը եղած է հայ ժողովուրդին : Այդ մայրը իրաւունք ունի յարգանք պարտադրել նոյն իսկ իր ամէնէն անառակ և ապերասան զաւակներուն վրայ :

Հայ եկեղեցին օժտուած է խորունկ կրօնականութեամբ մը, այսինքն հոգեւոր կենսական արժէքներով : Անոնք որ այս իրականութիւնները չեն կրնար տեսնել, աւելի մեծ իմաստութեան մը ապացոյցը տուած կ'ըլլան լռելով քան թէ բարբառնալով զրականացնելով :

Հայաստանեայց եկեղեցին կեդրոնական ազգական է «Ազգապահպանում»ին, պէտք է դուրդուրալ անոր վրայ, պէտք է յարգել զայն. պէտք է նուիրուիլ անոր բարեկարգութեան և պայծառութեան :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քանի որ Մայրենի եկեղեցին կենսական դեր մը ունի հայ ժողովուրդի ինքնապահպանութեան մէջ, պէտք է որ այս եկեղեցին ուժաւորուի և պայծառանայ :

Եկեղեցին նոյն ինքն ժողովուրդն է, հայ ժողովուրդը : Եւ հայ ժողովուրդը շատ բաներ կորսնցուց 1915 էն ի վեր, իբրեւ հետեանք հալածանքներու, տարադրութեան, կոտորածներու, յախաբախութեանց, եւայլն եւայլն : Այս տասնհինգ տարիներու ընթացքին հայ ժողովուրդը սաղին անդին տեղաւորուեցաւ, համախմբուեցաւ, և սկսաւ վերականգնել իր սասանած կեանքը, և այս վերաշինական աշխատութեան մէջ ամէնէն յառաջ իր ուշադրութիւնը զարձուց իր զաւակներուն կրթութեան և իր Մայրենի եկեղեցւոյն վերաշինութեան :

Նոր միջավայրներ նոր պահանջներու առջև դրին հայ ժողովուրդը, որ հաւատարիմ իր դոյութիւնը պահող սկզբունքներուն, փարեցաւ իր Դպրոցին և իր եկեղեցւոյն : Հայ ժողովուրդի ողջմտութեան, ազգասիրութեան և կրօնասիրութեան ամէնէն փառաւոր ապացոյցներն են ասոնք. և հարկ անհրաժեշտ է որ օգնենք այս ողջամիտ ժողովուրդին որ վերաշինէ ինքզինքը իր նոր միջավայրներուն մէջ, չհատուածենք զայն, չկուսակցականացնենք զայն, չուժացնենք զայն իր Մայրենի եկեղեցիէն, չարաչար չգործածենք և չգործածել չտանք անոր համետ միջոցները և չապականենք անոր միտքը այն կերպերով, որոնք կը հակասեն անոր պատմութեան, որոնք կ'սպաննեն անոր ներկան, որոնք անասուզութեան ամպերով կը մուսլին անոր ապագան :

Դարմանելու համար մեր ահաւոր կորուստները Հայ ժողովուրդը պէտք է որ ունենայ իր Դպրոցները՝ Մանկապարտէզներէն մինչեւ նախակրթարաններ : Այս Դպրոցներ պէտք է գերծ ըլլան կուսակցական ճնշումներէ : Ուսուցիչներու միակ նպատակը պէտք է ըլլայ ազգային մաքուր գաստիարակութիւն, այնչափ մաքուր որ ուսանող սերունդը իր ամբողջ ազգին նայի և ոչ թէ այս կամ այն կուսակցութեան : Ազգը ամբողջութիւն մըն է, և ոչ թէ կուսակցութիւն մը : Կուսակցութիւնները ազգին ծառայելու են և ոչ թէ ազգը ծառայեցնելու են իրենց կուսակցական շահերուն : Շատ ցաւալի է որ հայ Դպրոցները գերծ չեն կուսակցական շահախնդրութիւններէ, և ասիկա ո'չ միայն զաւանք մըն է ազգային ընդհանուր և բարձրագոյն շահերուն, այլ նաեւ նոյն ինքն կուսակցութեանց, որոնք վերջապէս իրերամարտ կազմակերպութիւններ են և նոր սե-

բունդին տրուած կուսակցական դաստիարակութիւնը եզրայրատեցութեան եւ ըմբռնութեան դաստիարակութիւնն է միայն: Դժբախտաբար այս տխուր իրականութիւնը կը տեսնենք մէկն օր, մեր Դպրոցական եւ Եկեղեցական կազմակերպութեանց շուրջ մղուող մրցակցութիւններու եւ պայքարներու մէջ: Եթէ կ'ուզենք որ մեր Դպրոցները ծառայեն հայ ժողովուրդի ազգային ճշմարիտ կրթութեան եւ դաստիարակութեան, պէտք է վերջ տալ այս յայտնի եւ գաղտնի կուսակցական խաղերու զարոյցներու մէջ:

Նոր միջավայրներու եւ նոր պայմաններու մէջ փափկացած է Հայց. Եկեղեցւոյ վիճակն ալ: Մայրենի Եկեղեցւոյն զաւակները, առանց տարիքի եւ սեռի խտրութեան, պէտք է որ դաստիարակուին: Այսինքն պէտք է որ լաւ սորվին իրենց եկեղեցւոյն պատմութիւնը, իրենց կրօնական պարտականութիւնները, գիտնան իրենց եկեղեցւոյն պաշտամունքին եւ արարողութեանց նշանակութիւնը: Այս է կրօնական դաստիարակութեան նպատակը իր մեծ գիծերուն մէջ: Եւ այս դաստիարակութիւնը տալու աճեցնելն է գիւրդին եւ ամենէն գործնական մեթոտն է Կիրակնօրեայ Դպրոցի մեթոտը, որ այսօր բոլոր աշխարհի վրայ կը կիրարկուի: Մենք Հայերս ալ կրնանք օգտուիլ կրօնական դաստիարակութեան այդ համաշխարհային մեթոտէն՝ պատշաճեցնելով մեր պէտքերուն, մեր ըմբռնումներուն. եւ մենք կրնանք այդ մեթոտը գործադրել ո՛չ միայն Կիրակի օրերը, այլ նաեւ շաբթուան մէջ ունէ օր: Ինչպէս որ ուրիշ անգամ բոսած ենք. Կիրակնօրեայ Դպրոց բացատրութիւնը անհրաժեշտութիւն մը չէ. կրնայ բոսուիլ, զոր օրինակ, Հայ Եկեղեցւոյ Դպրոց, կամ պարզապէս Եկեղեցական Դպրոց:

Մեր ազգային զարոյցներու մէջ կրօնական դասերը շատոնց մէկդի դրուած են. շարքի մէջ հազիւ մէկ ժամ կը տրուի, այդ ալ անձեռնհասներու կողմէն, ունէ դասադիրքի վրայ: Կիրակնօրեայ Դպրոցներ մեծ օժանդակներ պիտի բլլան ազգային զարոյցներու կողքին՝ աւելի դիւրին եւ աւելի խնամատ մեթոտով մը մշակելով կրօնական դաստիարակութիւնը՝ ո՛չ միայն ուսանող սերունդին մէջ, այլ նաեւ չափահասներու մէջ որոնք զպրոց չեն յաճախեր այլեւս:

Ի նպաստ կրօնական դաստիարակութեան մեզի ընծայուած արտաքին ձեռնարկութիւնը պէտք է ընդունիլ շնորհապարտ զգացումներով, եւ այնքան լաւ արժեցնել զայն որ կարելի ըլլայ աւելին ապահովել, եւ մեր ժողովուրդը դաստիարակել ողջմիտ կրօնքի սկզբունքներով եւ սորվեցնել անոր իր Մայրենի Եկեղեցւոյն վերաբերեալ ամէն բան, որպէս զի գիտակցութեամբ սիրէ զայն եւ կատարէ իր պարտականութիւնները:

Ուրախ ենք որ Կիլիկիոյ Վեհափառ Կաթողիկոսը իր բարձր հովանաւորութիւնը շնորհեց Սիւրբոյ մէջ կրօնական դաստիարակութեան գործին, որուն կազմակերպութիւնը ստանձնեց Լ. Զէնեանի պէս մաքուր եւ կարող երիտասարդ մը, որ հոգեւոր բարձր խառնուածք մը ունի, իր մանկութենէն Մայրենի Եկեղեցւոյն սիրահար, յետոյ համալսարանական ուսումներով մշակուած միտք մը եւ զարգացած հոգի մը:

ՍԻՄՆ խորին վշտով գիտեց որ կրօնական դաստիարակութեան ձեռնարկը Հայէսլի մէջ նշաւակ եղաւ կուսակցական տգեղ կիրքերու պոռթկումին: Մեր Մայրենի Եկեղեցւոյն դէմ ներքին հաւածանք մըն է ասիկա: Լրագրիւններու սխալները կեղտոտել ստացօղ լուրերով, եւ զրախօսութիւններով մրտաւ ջանալ ազամանդի պէս կարծի եւ մաքուր նկարագիրներ, քաջութեան ապացոյց չեն: Հայ. Եկեղեցին իրեն վրայ հսկող պաշտօնական մարմիններն ունի Սիւրբոյ մէջ, ունի մանաւանդ փորձառու, հեռատես, իմաստուն Հայրապետ մը, յանձին ծերունագարգ Սահակ Բ. Կաթողիկոսի, որոնք գիտեն թէ ի՞նչ պէտք է Մայրենի Եկեղեցւոյ ժողովուրդին կրթութեան համար:

Ն. Ս. Օժուրթիւնը Կիրակնօրեայ Դպրոցներու մասին իր հրատարակած Կոնկլավով, շատ լաւ բացատրած է իր ժողովուրդին կրօնական դաստիարակութեան կարեւորութիւնն ու պէտքը (*):

(*) Կիրակնօրեայ Դպրոցներու Սիւրբոյ մէջ կազմակերպութեան մասին Ն. Ս. Օժուրթեան հրատարակած Կոնկլավը խորապէս հետաքրքրական է եւ պիտի մնայ իբրեւ պատմական արժէք ունեցող վաւերագիր մը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տարեգրութեանց մէջ:

Բայց երբ Հալէպի մէջ Հայ. եկեղեցւոյ գէմ իր անխելք զաւակներու ոմանց կողմէն տգեղութիւններ արտայայտուեցան, անդին, ասկից անկախ և ասոր հակառակ, բոլորովին նոր խօսակարգ մը հրապարակ գրուեցաւ Ա. Զամալեանի կողմէն Հայր հայ պանելու համար: Պատռնի Հայրենիքը անգրագարձած է Ա. Զամալեանի դասախօսութեան վրայ իր Ապրիլ 27 ի խմբագրականին մէջ, և Կահիրէի Յուսաբէր արտատպած է զայն իր Մայիս 20, ԳՇ. Թիւի առաջին երեսին մէջ, որմէ յառաջ կը բերենք Ա. Զամալեանին առաջարկած միջոցները զաղութներու մէջ հայր հայ պանելու համար:

ա) Պահել և զօրացնել ազգային եկեղեցին, ինչպէս նաև ջանալ ազգայնօրէն անկախ դարձնել հայ բողոքական և կաթոլիկ եկեղեցիները:

բ) Պահպանել ազգային աւանդութիւններն ու սօները (նաեւ եկեղեցական)՝ «ազգային ինքնորոշութիւնը շեշտող իրենց յատկութեան պատճառով»:

գ) Պահպանել մայրենի լեզուն ամէն տեղ և ամէն կերպով թէ՛ մասնաւոր դպրոցներու միջոցով և թէ՛ դպրոցներէն դուրս մեր հանրային ու մասնաւոր յարաբերութեանց մէջ:

դ) Պահպանել հայկական անուններն ու մականունները:

ե) Պաշարիլ խառն ամուսնութեանց դեմ՝ ջանալով դիւրացնել հայ երկես երիտասարդներու փոխադարձ չփումը և ամէն կերպով դիւրացնելով հայ աղջիկներու ամուսնութիւնը հայ երիտասարդներու հետ:

զ) Տրամադրելի բոլոր միջոցներով զարգացնել հայերու «սեռական համագործակցութիւնը» թէ՛ մասնաւոր և թէ՛ հանրային գետնի վրայ փոխադարձ ամէն տեսակ օգնութիւններ ընկնով, ինչպէս որ, օրինակ, կ'ընեն Հրեաները:

Դ. և Զ. յօդուածներէ զատ, մնացածները նոյն են մեր ըսածներուն հետ, միայն սա տարբերութեամբ որ երբ մենք մեր Մայրենի եկեղեցւոյն պահպանութեան և ուժաւորման պէտքը կը շեշտենք ամէն անգամ, Ա. Զամալեան Հայ Բողոքական և Հայ Կաթոլիկ եկեղեցիներուն ալ ազգայնօրէն անկախ դառնալուն պէտքը կ'զգայ հայը հայ պահելու համար:

Ա. Զամալեանի խօսակարգին մէկ աղուոր արձագանգը արձանագրուած է զարձակ Հայրենիքի մէջ Մ. Վերածինի կողմէն, զոր արտատպած է Պերութի Ազգայն թերթը իր Յունիս 17, ԳՇ. օրուան Թիւին մէջ:

Մ. Վերածին՝ ի պատիւ Գեր. Շահէ Ծ. Վ. Գասպարեանի, Անթիլիաս հաստատուելիք Կիլիկեան ձեմարանի Վերադարձին, տրուած սեղանի վրայ ըրած ուղերձին մէջ ըսած է.

— «Առեւն հասած է որ Հայաստանեայց եկեղեցին գերագոյն ճիգ մը ընէ վերակազմութեան և կարող հովիւներու պատրաստութեան: Առանց անձնուէր և արթուն հովիւներու կարելի չէ պահպանել հօտ մը. որովհետեւ երբ հովիւներն անկարող են և քնաթաթախ, զրացի փարախներու ամենաբարեկամ և շէշող կարծուած հովիւներն անգամ կը փորձուին իրենց ոչխարներու թիւը բազմացնել ի վնաս հայաստանցիներու եկեղեցիին:

«Իրօնքը կրնայ տեսականօրէն խղճի խնդիր ըլլալ, և զուցէ ասիկա ճշմարիտ ըլլայ արեւմտեան քաղաքակիրթ, յառաջադէմ և ազատ երկիրներու և ժողովուրդներուն, բայց Հայերու համար նոյնը չէ: Կրօնքը խղճի խնդիր է օտարներուն. Իրօնքը ազգային խնդիր մըն է մեզի՝ Հայերու»:

Հրճուածքով կը զիտենք Հայց. եկեղեցւոյ մասին Զամալեանի և Վերածինի կողմէն արտայայտուած այս աղուոր կարծիքները: Այո՛, աղուոր են ատոնք, բայց ճիշդ չեն:

ՍԻՈՆ միշտ աշխատեցաւ սա՛ իրողութիւնը հասկըցնել իր ընթերցողներուն քե Հայաստանեայց եկեղեցին իր բոլոր նշանակութիւնը, իր բոլոր արժեքները կը պարտի իր կրօնական հանգամանքին: Վերցո՛ւր Իրօնքը Հայոց եկեղեցիէն, ան կը զազրի Ազգային եկեղեցի ըլլալէ: Իրօնքը խղճի խնդիր ըրէ Մայրենի եկեղեցւոյ զաւակներուն համար, ան կը կորսնցնէ իր կրօնական արժէքը և իր ազգային նշանակութիւնը: Առանց Իրօնքի, առանց հաւատքի և դաւանանքի եկեղեցի չի կրնար գոյութիւն ունենալ: Եկեղեցի ըսուածը հաւատացեալներու ժողով մըն է և ո՛չ թէ ազգային ընկերակցութիւն մը:

Արդ՝ Հայաստանեայց եկեղեցին, ժողովն է հայ հաւատացեալներու, և հաւատացեալներու այս ժողովը պէտք է որ դաստիարակուի իր կրօնքին և հաւատքին գիտութեամբը, որպէս զի կարենայ պահուիլ: Եւ կիրականորէն Դպրոցներուն նպատակն է կրօնապէս դաստիարակել հայ ժողովուրդը՝ հայը հայ պահելու համար:

Հայաստանեայց եկեղեցին ժողովն է հայ հաւատացեալներու, և պէտք է որ այս ժողովին վարիչները, այսինքն՝ հոգեւոր պաշտօնեաները, պատրաստուած ըլլան իրենց ուսումով, իրենց կրօնական մաքուր հաւատքով, իրենց վարքով ու բարքով, նուիրումով, որպէս զի կարենան առաջնորդել հաւատացեալներու բաղժութեան և պահել զանոնք իրենց Մայրենի եկեղեցւոյն մէջ:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ (ԴԱՍԵՐ ԱԻՏԱՐԱՆԷՆ)

ՆԱԽԱՏԻՆՔԸ

— Եւանջի՛լ է ձեզ յորժամ նախասիցեն զձեզ և հաղածեցեն, և ասիցեն զամենայն բան չար զձեզ սուս վասն իմ. Յնձացէ՛ք և ուրախ լետի՛ք, զի վաճճ ձեր բազում են յերկինս. զի այսպէս հաղածեցին զմազաւէտն որ յառաջ բան զձեզ էին (Մթ. Ե. 11 — 12):

Իններորդն է ասիկա Եւանջիներուն և մեր ալ վերջին Դասը՝ Լեւոն Գարդին առաջին մասին վրայ:

Այս Եւանջի՛ն թէ և ընդհանուր կերպով ուղղուած է ունկնդիր ժողովուրդին, բայց մասնաւորապէս ուղղուած է իր աշակերտներուն: Պէտք է զիտել նաեւ որ նախորդ ութը Եւանջիներուն ամփոփումն է ասիկա և պսակը: Այսինքն՝ նախատինքը և հաւածանքը պատրաստ է բոլոր անոնց համար որ Աղիս և և հոգիով, որ Սգառն և և, որ Հեղ և և, որ Արդարութեան փայլն ու ծառաւր ունին, որ Ողորմած և և, որ Սուրբ և և սրտով, որ Խաղաղասար և և, որ կը հաղածուին արդարութեան համար:

Նախատինք և հաւածանք անջատ չեն կրնար արտայայտուիլ և գործադրուիլ: Հաւածողը նաեւ կը հայհոյէ, կը նախատէ: Ասիկա բնական ընթացքն է կատարել կիրքերուն: Պաղարիւնը, հանդարտ դատողութիւնը գործ չունի հալածիչներու և նախատողներու հոգեբանութեան մէջ: Նախապաշարումը լիովին կը կատարէ իր ա-

ւերիչ գերը երբ կը բռնկի բռնութիւնը մարդու ջիղերուն մէջ:

Բայց ի՞նչ է նախասիւնը որ կցուած է հաւածանքին: Բառին մէջ ասել մը կայ: Առանց ճանչնալու զիմացինդ և անոնց լաւ հասկցած ըլլալու անոր հոգին և տրամադրութիւնները՝ քու կողմէդ խմորուած ատելութիւնն է, որ կ'արտայայտուի արհամարհանքի, հայհոյանքի և այլ ձեւերու տակ: Եւ մարդ ի՞նչ որ կ'ատէ, միանգամայն կը հալածէ զայն, և հալածանքը իր նպատակին հասցնելու համար կը զիջանի ընել ինչ որ կրնայ, առանց խտրելու միջոցները: Եւ այս միջոցներուն մէջ ամէնէն սոսկալիներն են այն սուս խօսքերը, որոնք կը յերկրուին անխիղճօրէն: Սուս խօսք խնամքով չեղաուած է. Եւանջի՛ ձեզի երբ ձեզ նախասին ու հաղածեն և ձեր մասին ըսեն ամէն տեսակ զիչ և սուս խօսք իմ պատճառով: Ամենին կարեւորութիւն մի՛ տաք այդ զիչ և սուս խօսքերուն, զուք շարունակեցէք ձեր զորքը. որովհետեւ զուք երկնային վարձք պիտի ստանաք ատոր փոխարէն: Ատելութեամբ և հալածանքով կ'արտայայտուի օգէտ և բռնաւոր մարդկութեան ընթացքը: Միայն զուք չէք որ կը նախատուիք և կը հալածուիք. ձեզ կանխող մարդարէներն ալ նախատուեցան այսպէս և հալածուեցան:

Աւետարանի հայեացքը բոլորովին տարբեր է մեր սովորական հայեացքներէն: Դուք, կ'ըսէ Տէր Յիսուս, ձեր պարտքը կատարելու ատեն ո՛չ միայն պիտի նախատուիք և պիտի հալածուիք, այլ նաեւ զիչ և սուս խօսք պիտի լսէք, այսինչ-